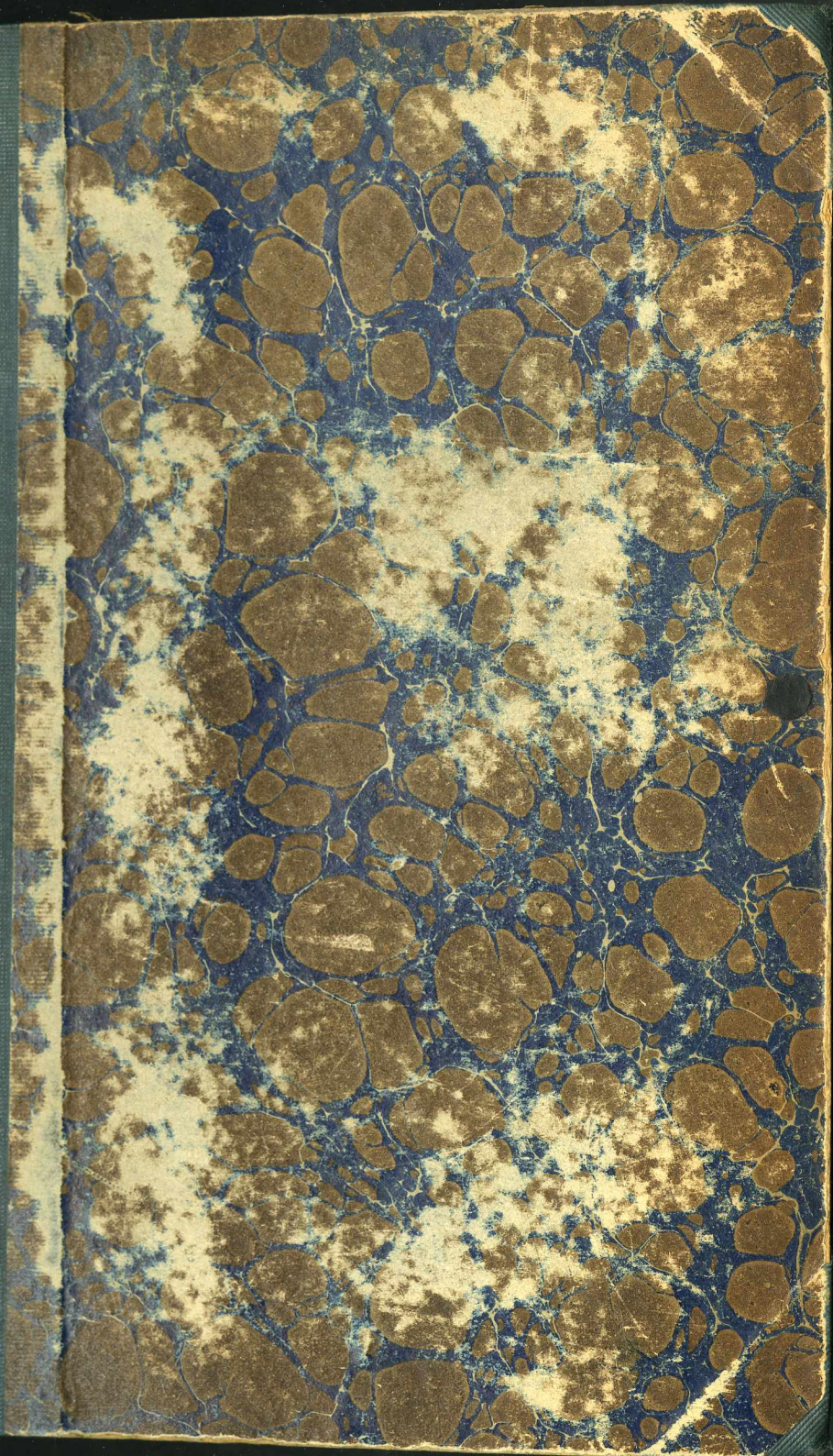

Politikai
röpiratok.

115.

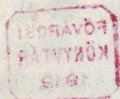

115
955

ŐSZINTE SZÓ

A

ROMÁN TESTVÉREKHEZ.

IRTA

DEÁK FARKAS.

7.

Kolozsvártt,

1861.

DEMJÉN LÁSZLÓ-nál.

ÖNÖZ ETNIKUSÓ

A

ROMÁN TESSVÉRKÉNEZ.

FŐVÁROSI
KÖNYVTÁR
1912

ATRII

DE BALLAGI GÉZA.

Értelmezés

1901

DEBRECENI KÖNYVTÁR

ERDÉLYI RÓMAI KATHOLIKUS PÜSPÖK

HAYNALD LAJOS

UR

Ő NAGYMÉLTÓSÁGÁNAK

És

MÉLT. ID.

Gróf TELEKI DOMOKOS

UR

Ő NAGYSÁGÁNAK

MINT AZ

U N I G

HATALMAS VÉDŐINEK

TISZTELETTEL

A SZERZŐ.

Non possum scire, an omnibus profuturus sim, quos admoneo; illud scio
alicui me profuturum fore si multos admonuero.

Seneca.

A SZERZŐ

Tájékozás.

Légy ember, ez a cél—légy magyar, ez a legjobb eszköz. Ez a mondat azon legfőbb elv, mely alá helyezem minden politikai felfogásom, minden elhatározásom, minden működésem; azon elv, melyből kiindulva határozom meg jelentőségét, értékét mind azon eseményeknek és viszonyoknak, melyek hazámra, nemzetemre befolyással vannak, s melyek eszközlik, hogy nemzetem az összes emberiségben neki jutott helyzetét és szerepét kellőleg betölthesse.

Magyar vagyok, s e gondolattal elválhatlan kapcsolatban azon szent meggyőződésben élek, hogy bennem, mint magyarban oly sajátosságok, annyi erő és képesség rejlik, hogy mint ilyen leginkább közelíthetem meg az ember azon kifejezését, melyet a gondviselés magyar nemzetiségemben magának czélul tűzött ki.

Nemzetiségemben oly eszközöket látok kezeim közé léteve, melyekkel legbiztosabban közelíthetem meg embert lenni; oly eszközöket, melyekkel az illő méltóságot legigazságosabban nyerhetem el, s melyek által tehetségeimet leghatályosabban fejthetem ki; oly eszközöket, melyekről lemondani annyi volna, mint megtagadni emberségemet, elárulni önmagamat, megbénítani, lánczra verni a gondviseléstől nekem adott szabad akaratot, bemocskolni az isteni szellemet,

mely különbözővé teszen azon sártömegetől, melyet kénye kedve szerint alakíthat minden kóbor lélek.

Magyar vagyok, ez politikai s társaséleti hitvallásom. Büszke vagyok nemzetem nagy erényeire s nem szégyellem osztozni még hibáiban is. Vajha méltó fia lehetnék nemzetnek!

Nem gondolom, hogy legyen valaki köztetek, román testvérek, ki ezen szavaimban sértőt találna. Tegyétek a magyar szó helyett a román s reátok talál az, ha van, ki elmondja köztetek.

A „nemzet-gazdaszat“ fejtetlen korában azt tanították: hogy egyik ember vagy álladalom haszna, a másik ember vagy álladalom kára. Most tudjuk, hogy embereket és államokat a szolgálatok kölcsönössége tartja legjobb harmóniában s a „nemzet-gazdaszat“ most fennen hirdeti, hogy egyes emberek vagy államok haszna és jóllétének emelkedése az összes emberiség rejőtékonyan ható eredmény; s ennek leghatalmasabb lendítője az öntudatos együttműködés.

A nemzetiségek ébredésének első korszakában egy gyűlöletes tant állítottak fel, mely azt hirdeté, hogy egyik nemzetiség csak a másik elnyomásával, leigázásával sőt csak kiirtásával emelkedhetik, gazdagulhat és virágozhat. De hiszen ezek szerint a nemzetiség fogalma egy beteges eszme — ellensége lenne az ember létező fogalmának; egy két-alaku szörny, mely mig egyik csoportnak hizeleg, a mást kiirtással fenyegeti; ezen tan eszközzé teszi a nemzetiséget, de nem oly nemes értelemben, mint kell, hogy legyen, hanem a zsarnokok, az emberiség e leggyávább ellenségeinek aljas eszközévé.

Most már tisztultak fogalmaink s látjuk, hogy a nemzetiség eszméje, mint ilyen exclusiv nem is lehet, hiszen épen

azt teszi a nemzetiség szó, hogy egyik csoport ember a másikat, mely épen olyan életre való, mint amaz, nem absorbe-alhatja, annál kevésbé semmisítheti meg; —ép azt jelenti, hogy mindenik a maga sajátságait őrzi és meg tartja a nélkül, hogy távolról is eszökbe jutna azt egy másra erőszakolni.

A kiben meg van az önértzet, az öntudat, az nem fog elveszni soha, azt nem szükség a versenytől pátentirozott jogok haszontalan privilegiumával védeni; és nem szabad az ovakodás és pán-rettegés szülte körülírásokkal nevetségessé tenni; de sőt, ha az új nemzetiség pályája kezdetén áll, — minden gyanakodást elvetve a testvéri bizodalom politikáját kel követnie, hogy így környezete rokonszenvét kiérdemelve, ifju erejét a biztos jövő kivívására használja fel.

Bocsássatok meg nekem román testvérek, ha az események e rohanó korában hazánk kétes helyzetének e fontos pillanatában figyelmemet reátok fordítva kimondom, hogy eljárásokkal nem vagyok megelégedve. Véleményem sokban eltér a tiétektől, s midőn e kis értekezés szűk korlátai közt nézeteimet kifejteni igyekszem, azt a legbarátságosabb indullal ajánlom figyelmetökbe.

A román kérdést tűzve tehát tárgyul, megkísértem annak különböző szempontból vett őszinte vitatását; s lássuk:

1-ör is egy-két magyar által helytelenül választott szempontból tekintve.

Nem tagadhatom, s nem is akarom tagadni, hogy vannak — nagyon kevesen ugyan — a magyarok közt, kik az oláh kérdéssel nem foglalkozván, elég komolyan ferde következtetéseket tesznek; — kik nem tudják felejtetni a multat, kik nem elég bölcsek a jelenben s politikai világuk látköre sokkal korlátozottabb, hogyses észrevehetnék, hogy jelenben ugyan még aristokratikus hajlamokkal biró ország polgárai vagyunk, de

elodázhatlan irányban kell haladnunk, a demokrát elvek birodalma fele, azon derült nap felé, melynek hajnala az 1848. pozsoni országgyűlésen csillámlott először az ébredő magyar nemzet elibe.

E néhány ember így okoskodik: „Mint hogy már nyá-kunkon ez az isten adta oláhnép s kezökben az 1848-ki törvények, hát kisértsünk meg mindent, hogy a szájukat bedugjuk, magunknak pedig minél kevesebb alkalmatlanságot és hátrányt okozzuk.“ E végre tesznek is a mi tolluk telik, — nem gondolva meg, hogy minden látszólag önbiztosításukra intézett egyes cselekmény — egy-egy lépéssel visz közelebb a romlás és bizalmatlanság anarchikus örvényéhez. Szerintök a magyarnak rögtön vége, ha egy oláh párt jogai mellett erélyesen, ügyesen vitatkozik; s azonnal megrémülnek, ha egy rakoncátlan csoport zavargásokat idéz elő. Hol van itt az önbizalom? Hol a magyarral vele született nemes önérzet? Hol van az a szent hit jobb jövőnk iránt, melyet Ausztria háromszázados intrikája sem voltak képesek megsemmisíteni? és a mely belőletek eltűnni látszik egy oly gyermek vetélytárs mellett, mint a román nemzet!?

Ezen emberek a magán életbe megvetéssel, gunyolódva beszélnek az oláh tömegről, de szivökben remegnek tőlle, mert gyávák; s közéletben irányukba a leg otrombább eljárást követik, mert azt mondják: „egy néhány szájhősnek be kell dugni száját a hivatalok czafrangos czimeivel, — a ronda tömeget meg kell riasztani s minden úgy lesz, a mint mi akarjuk.“

Valamint megkívánom, hogy a magán életben, a társas körökben mindenki mindenki iránt miveltségi fokozatához illő telyes udvariassággal viseltessék s az összes román nemzetről úgy nyilatkozzon, mint szeretné, hogy helyünkbe ők rollunk nyilatkozzanak: úgy más felől gyámoltalan politikai botlásnak,

éretlen sőt vétkes eljárásnak tartom, hogy megyéink és városaink köztermei a lélekvásárlás, bordélyházaivá aljasittassanak az által, ha románok tétetnek egy vagy más hivatalra, csak azért, mert románok s annak megfelelni különben elég képességgel nem bírnak.

Ez eljárás, ha történnék, aljasító volna mindkét félre, s az ilyeneket kerülnünk kell, sokkal inkább igyekezzvén azon, hogy az erény és nagylelkűség térein versenyezzünk, mint sem egymást megbélyegezzük. Kik az említett módon fogják fel a román kérdést, azok nagyon helytelen kiindulási pontot választottak s politikájukban közel száz évnyi anachronismust követnek el. Megingatják a még létező bizalmat, eljátszodják a jövőbeni hitet, méltó gyanakodásra adnak okot, s a helyett, hogy — mint kellene — emelnék az új testvér nemes önértetét, magokat súlyesztik hiu álmadozásokba s politikai felfogásuk rossz hírébe. — Hagyjátok e véleményeket — ne halgassatok rá, sem ti magyar feleim, sem ti román testvérek.

Az ily embernek lehet, hogy van lába, keze, de sem szive sem esze. De lássuk a kitüzött kérdést.

2-or, osztrák szempontból.

Mint fogta fel az osztrák kormány e kérdést a közelebbi mult idő alatt? . . . . .

Mig Magyarország és kormánya két külön individuum lesz, addig béke és nyugalom soha sem lesz. Teszem, hogy most sikerül a kiegyezkedés, sőt hat évi csend fog következni, de azután újra kezdődik a küzdelem, új erővel fog kitörni a harc. Magyarországnak soha sem lehet feltétlen teljes bizalma első hivatalnoká az osztrákhonban élő fejedelem iránt; s nem szünend meg soha oda működni, hogy a magyar király és magyar kormány egy és ugyan azon elválhatlan testület tagjai legyenek; s nem fogja tűrni

soha, hogy a magyar király souverénitássának, apostoli szentségének és sérthetlenségének joga idegen tanácsosok által a nemzet kárára zsákmányoltassék ki. E tekintetben a dualismus lehetetlen. Tehát unió kell, azaz a király legyen egygyé a kormányval és országgal. (Erre a meggyőződésre Bécsben is eljutottak, csak hogy ott az egyesülés feltétele egy chimæra — Magyarország megsemmisülése; azt akarják ugyanis, hogy Magyarország legyen egygyé a fejedelem idegen kormányával. Más alkalommal fogjuk előadni abeli nézeteinket, hogy elkerülhetetlen szükség Pestet tenni a birodalom központjává, — s azon tanácsunkat, hogy az örökös tartományok a magyar király birtokaihoz coordináltassanak). De nem combinatiókból, hanem létezőből kell venni kiindulási pontunkat. Az osztrák kormány veszedelmes tendenciákat fedezett fel Magyarországon — csudálatosképen, 300 év óta mindig ezt teszi! — s folytonosan azok megsemmisítésén igyekszik. Magát és Magyarországot e szerint úgy tekinti, mint két ellenséges tábor s nem szünik mindent elkövetni, mivel képzelt ellenfelét gyengitse, s nem tartja megvetendőnek bármi eszközhöz folyamodni — hogy sokat ne említsek, egy ily eszköz a nemzetiségek egymás általi féken tartása. — Mindegyikkel elhíttetni, hogy a másik őt kiirtani akarja, nagyon egyszerű dolog; s valljuk meg r. t. mi bizon belé mentünk ebbe a górombán faragott törbe — hiszen isten bocsássa meg bűneinket, még most is van közöttünk, kinek ez az eszme éjjeli nyugalmát háborgatja. Bécsben 48-ban s azon innen is így okoskodtak. „Ez a magyar már is igen sokra ment, ha még egyet lépik, vagy el kell hogy pusztuljunk, vagy Buda-Pestre kell hogy menjünk. Ő Felségének könnyü, mert ért magyarul s beszélni is tud, ha kell, sőt még szereti is őket; de mi hová leszünk, a bureaukat le nem vihetjük, a megye és országgyűléseken nem idézhetjük a §§-kat s nem terjeszthetjük az ausz-

triába olvadás dicső principiumait; tenni kell — sietve tenni kell — s megkészült a sok dépéché a birodalom minden részeibe. Á propos, azok a „die Wallachen“ egy igen czél-szerű ostoba nép, azt tesszük vele a mit akarunk; fel kell bujtogatni, — lármázni, ijesztani, rémiteni és igérni mindent — s aztán . . . . nős aztán — —?

Nem folytatom, csak néhány eszmét hozok elő, mit a nép közt hallottam s hallhat bár kiis, ha nem restelli közjeje elegyedni; ezeket pedig a nép bizonyosan nem maga gondolta ki.

„Ez a kevély magyar azt szeretné, hogy örökös rab-szolgái legyünk, de van ellene egy igaz védőnk, a német kormány, s ez régen megadta szabadságunkat, de a magyarok ládáikba zárva tartották egész 48-ig, most is törik fejüket, hogy az urbériséget visszaállítsák, s ha ezt nem tehetik, mindnyájunkból tűzzel, vassal magyart akarnak csinálni. A magyar urak a nép és szabadság legdühösebb ellenségei, ők okai minden rosznak, a sok adónak, az elszegényedésnek, a katonáskodásnak s tudja isten még minek. A mit a magyarok irányunkba tettek, az mind kétszinség, aljas cselszövény; hizelegnek, hogy megcsaljanak, szépen szólnak, hogy elaltassanak; átkozott gaz nép az a magyar! „Nincs nagyítás szavaimban, sőt szándékosan szelidítém a kifejezéseket, — de azt bátran állítom, hogy kik köztetek ily hitet, ily meggyőződést terjesztenek, azok egyről egyig a reactio nyomorult bérenczei és saját nemzetöknek közvetlen gyilkosai. De ezzel az osztrák kormány nem sokat törődött, nem vette lelkére a ti hamis illusióitokat, csalódástokat s nem azt, hogy köztetek is találkoztok, ki nemzete balfogásait látva kétségbe esett és megőrült.

Vigyázzatok — a küzdelem még mindig tart s a rendszer irányotokba kissé tán finomitva ugyanaz leszen, lázítás, ingerlés és kinevelés, midőn az ígéreteket emlegetitek.

A román kérdés tehát, mint ilyen, az osztrák kormány

szemében nem létezik; ott, hol egy fejlődő nemzetet kellene látni, ő egy csordát lát, melyet céljaira feláldozni igen alkalmasnak s a ti együgyűségtek miatt igen kényelmesnek talál. De mit szóljak akkor midőn látom:

3. hogy a románok között is vannak, kik nemzetök ügyét helytelenül fogják fel.

Van egy osztály köztetek, román testvérek, mely sok bajt fog nektek okozni, s ez a fél miveltek osztálya. Ezek közt talál legtöbb eszközt az, ki titeket fel akar bujtogatni; ezek azok, kikkel értekezni nem lehet, mert legelőször önmagukkal sem lévén tisztába, annál kevésbé foghatják fel nemzetük helyzetét és hazájuk politikai állását, s belőlök válnak azon ismeretes politikai dühönczök, kikből egy-két példányt ti magatok kijelöltetek, kik a legtöbbször öntudat nélkül, nem is rossz akaratból egyenesen a reactio kezére dolgoznak, s kiknek botlásaitól egy serdülő nemzetet csak a legkomolyabb önmérséklet, csak a legszilárdabb jóakarát menthet meg. Szerintök a román már egy „perfect“ nagy nemzet, mely francia olasz, angoltól csak annyiban különböz, hogy Erdélyben lakik s ép oly mivelte, érett mint azok bármelyike s fiai mind meg annyi Cincinatusok, Cicerók, hogy ne mondjam Mirabeauk és Cavourok. Ők nem ismerik az idő fogalmát és hatását, s előttük nem létezik az emberiségnek és nemzeteknek idő szerinti fejlődése. Ha egyszer szószéken érzik magukat oly historiai deductiót penderitének, melylyel csak azon német tudosok vetekednek, kik azt állítják, hogy a magyar királyok Péteren innen, a német császárok jogával szemben — s az erdélyi fejedelmek János Zsigmondtól kezdve az osztrák uralkodókkal szemben mind usurpátorok voltak, vagy azon magyar történészek, kik azt vitatják, hogy a modern socialismus eszméje már a hét vezérek közt ki volt fejlődve. S midőn az új román

Solonok a jelen körülményeket kezdik bonczolni, oly pozitívítással beszélnek holdkoros ábrándjaikról, hogy az ember nem tudja nevensen-e vagy szánakozzék rajtok. Nagyon sokszor pedig, ha beszélteni hallom őket, az öreg Napoleon szavai jutnak eszembe, ki egy komor órájában így szólott: „Az emberek nem méltók becsülésemre; hiszen azoknak a híres republicanusoknak csak egy aranylánczot akasztottam nyakukra s azt tehettem velök, a mit akartam.“

Ezek az emberek pillanat alatt akarják oda emelni nemzetöket, hová egy nemzetet csak százados igyekvés, fáradsatlan tanulmány, sokszor kétségbe ejtő, de mindig újra éledő küzdelem, törhetlen remény, rendületlen önbizalom, véghetlen áldozatok és önmehtagadás emel fel. Ők Daco-Romaniát emlegetnek s Bécsbe antichambriroznak; republicanust és demokratát szeretnek játszani s Moszkau felé sohajtoznak, ma 48-at dicsérik s holnap az octoberi és februári patenseket védelmézik; irtóznak a történeti jog eszméjétől s idézik az 1744-ki 90 és 91-beli törvényeket, s minden áron negyedik nemzet akarnak lenni, ott hol három nemzet kimondotta, hogy ő többé nem akar egyik, másik, harmadik lenni, hanem csak a haz a fi közös név alá tartozni; s ugyanakkor fejenkénti sokaságukat emlegetik, mintha észre sem akarnák venni, hogy e két törekvés egymást tökéletesen kizárja; a szokás — az emberek meggyőződése — s az új törvény szavai által megsemmisített lealázó régi törvények eltörlését sürgetik, nem gondolva meg, hogy e tárgyban szenvedélyes fellépések nevetésesebb mint sem, hogy a satisfactio öröme szolgálhasson purificatiót ohajtó hiúságuknak.

Ezen emberek nem értik: mi különbség van egy ezredéves folyamatban levő jog terére lépni, mint testvér s együtt és ily alapon fejlődni s magát minden megtámadások ellen a törvényes szóval védelmezhetni, — vagy pedig egy minden

pillanatban egy változtatható s változó patens által neveztetni ki nemzetté épen úgy, mint Bezirks-Vorsteherre, vagy Kreis-Adjunctussá; elámitva legelőbb is önmagukat s tudatlanságukban ide-oda ingadozva szerencsétlenné tennék ifju nemzetöket, ha magának a köznépnek legegyszerűbb józan esze, tapintata a rosznak sejtelve őt meg nem mentené.

De teljes meggyőződése, hogy azok, kik a kor szavát értve, a helyzetet ismerve valódi miveltséggel s mély politikai belátással birnak, ezutánra kezökbé fogják keríteni a nemzeti kormány gyepelőinek szétesüngő szárait*)

És most bevégzem e reám nézt kellemetlen bár, mintíróra nézt háládatos fejezetet s áttérek tárgyam érdemére, tekintvén a román kérdést

4. a leghelyesebben választott szempontból.

A mondottakat áttekintve, úgy látszik a megoldás fáradságaira méltó feladat a kérdést úgy állítani fel, a mint van. Mi magyarok ismerjük a román népet, mely jóra való s minden csökönös vádak daczára, állitom munkás nép, s Erdélyben a lakósnak több mint felét képezi. Legnagyobb része eddigelő a „plebs contribuens“hez tartozott s csak a 48-ki törvények által lett a hon egyenes polgára, addig mint a többi magyar, szász és székely urbérese az alkotmány sánczain kívül élt; a másik kis rész áll: az egyházi rend, nemesség, (magyar nemest értve, minthogy más nem létezett s így a román

*) Higyétek meg, tisztelt barátim, ha támadni fog köztetek egy Saint-Beuve, egy Cormenin, egy Maculay, egy Kemény Zsigmond, egy Csengeri, ki ezen kor nagy férfait a későbbi kornak követendő példányul fenhagyja, ki egy hazáját szerető status férfit a fejlődő ifju kor elibe minta gyanánt felmutasson, az bizonyára inkább fogja keresni a Missics, Faur, Mán, Gozdu az „egy mezősegi román“, Pap János, Lázár, Alduleán, Pap Zsigmondhoz hasonlókát, mint azon röppentyű természetü ingatag lelkü szappan buborékokat, kiket e fejezet folyama alatt érintettem.

is mint nemes magyar volt, habár a nyelvet sokan maig is meg tartották) honoratiorok, és városi polgárokból. A román békés, rendszerető faj, semmi felforgató, bellikozus tendenciákkal nem bir, s hogy a szigoru helyzet daczára is, melyben a feudalismus tartotta, ennyire haladott, éltrevalóságát bizonyítja.

Sok szépnek és jónak csiráit hordozza keblében; költői hajlama, a civilisatiótól elmaradását sirató zenéje, édes bus népdalai, egyesek hősi tettei, önfeláldozásai semmi kétséget sem hagynak fen, hogy a kis nemzetnek öntudata, hite és jövője van; de az alkotmányosság, az europai politika szinterén még ujoncz; az önkormányzás, törvényhozás termeiben még kezdő; a nagy ügyek feletti tanácskozások fontos pillanataiban még heveskedő ifjoncz, s mint minden miveletlen nép rakonczátlanságra könnyen ingerelhető és elvaditható; — ha azonban sansculottismust affectáló daemagogjai megszűnnek lázongásba tartani nemes kedélyét, meg fogjuk látni — gyönyörködni fogunk azon előhaladásban, mit az idő szerint nyert uj viszonyok közt kifejtteni fog.

E viszonyok azok, román testvérek, melyeknél fogva ti is egyen-egyen ép oly jogos gyermekei vagytok a hazának, mint bár ki más.

Azon előnyök, melyeket a magyar nemesség századokon át oly méltó joggal, annyi dicsőséggel s oly fényes eredménnyel viselt, hogy azok által a ti számotokra is e szép hazát megtartotta, azon előnyök most veletek közössé vannak téve; az az alkotmány, mely egy nemzetnek fennállását ezer évig biztosította, most a kor igényeihez ujitva, nektek is védelmező várotok; az a szabadságfa, melyért a Zrinyiek elvérzetek, melyért a Hunyadiak küzdöttek, melyért a Rákocziak és a honvédek vére folyt; az a szabadságfa románok nektek is virágzik, nektek is enyhet adó árnyat nyújt. Az alkotmányos

polgári jog érzetnek s a szabadságnak az a tulajdona van, a mi az örömmel, hogy t. i. a másokkal közlés által kül és bel erejére nézt növekedik, ha tehát nagy volt eddig Magyarország még nagyobb lett mostan; ha hatalmas volt eddig, még hatalmasabb lett mostan, mindön titeket is édes gyermekei közé számlálhat.

Nem hiszem, hogy egyetlen egy lenne köztetek, ki ne érezte volna szívét sebesebben dobogni, szellemét magosabbra repülni azon gondolatra, hogy ő is a nagy Magyarhaza alkotmányos polgára. Nem hiszem, hogy legyen köztetek egy is, ki, ha kellend, fel ne kiáltana: életünket és vérünket alkotmányunk és szabadságunkért!

És polgártársak e nyereseményeket, a román nemzet eddig kizárt nagy részének ez óriási előléptetését az 1848-ki pozsoni országgyűlés eszközölte. És, hogy ez országgyűlés végzéseit minőnek tartásátok; erre nézt egy most is nagy tiszteletben és szeretetben álló főpapatok akkori szavait idézem:

„E törvényeket, fiaim tegyétek, az Evangéliom mellé; Krisztus urunk óta nem hozott népünknek senki annyi jót, mint e törvények!“

Hajoljatok meg azon nemzet előtt, mely ezeket hozta s fogadjátok el a testvéri jobbot, melyet nektek nyújtott, hogy a szolgaság penészes kunyhójából a szabadság fényes csarnokába vezessen.

És mit tett Erdély? legszebb s legszentebb kötelességének ismerte, hogy szive régi vágyait kielégítve a Magyarhoni szorosabb egyesülés kapcsaiba visszatérjen, hogy az által az erdélyi páriákat s így a román nemzet nagy részét is annál biztosabban ölelhesse az egyenlőség és testvériség szerető karjai közé. Azt mondja a nemesérzésű Gozsdu, hogy „a világ történelem nem mutat fel szebb áldozatot, mint midőn a magyar nemesség életét s vagyonát áldozta azon törvények

védelmére, melyek által minden kiváltságait a haza népeivel megosztotta.

Ott voltam mint serdülő ifju, midőn az Uniót Kolozsvárt emlékeimből soha kinem törölhető szent lelkesedéssel kimondoták; láttam a dicsőített szász követeket s láttam az ősz Leményit, mint a határszélig érkező Mózeszt könyezve örvendeni népének jövő boldogságán, s midőn valaki mondá, hogy a románok közt a reactio működik (!) Berzenzei László szivreható lelkesedéssel sietteté az urbériség megszüntetésének kihirdetését, „mert akkor — úgy mond, Szt. Péter hangjával fog birni minden, ki e helyről az országba szétmenyen s egy román sem leend ki velünk ne tartana!“

De hová tévedeznek gondolatim? . . . Miért akarnám, mi-ért szeretném, hogy ezek mind úgy történtek volna, a mint azok a lelkes honfiak philantropicus képzelgéseikkel előre jó-salák??

Vajjon ha ti szivvel lélekkel a 48-iki törvényeket magatokéinak vallva azt védtétek volna, kevesebb lenne benne-tek a nemzeti önérzet? kevesebb lenne-e dicsőségtetek? ra-gyogóbbak lennének-e történet lapjaitok vagy bizonytala-nabb-e a jövő?

Miért van az az érzés szivemben és agyamban, az a meg-felelő gondolat: bár csak másként tettétek volna; bár csak nyitnátok fel egyszer szemeitek és sziveitek titkos rejtekét?

Egy hangot hallok, mely köztetek, a jobbak közt is néha-néha megzendül. A magyar féltében tett érettünk va-lamit s féltében tesz most is. Ha valaki ily értelemben köztetek nyilatkoznék, akkor én az ilyent gyáva rágalmazónak, al-jas gazembernek nyilatkoztatom, s hivatkozva igaz magyar nem-zetem ezredéves legszentebb meggyőződésére, kimondom, hogy

e föld, e hon — a hazánk fogalmától elválhatlan alkotmányos joga és szabad intézményeivel együtt 1848-ig törvényesen, jogosan, igazságosan és méltán, egyedül csak a magyar nemességé volt; s hogy a magyar nemesség e kiváltságos birtokát és jogait szivéből származó önkéntes akaratából osztotta meg a haza többi népeivel! Nem félelem, nem rettegés, hanem a sziv és ész legnemesebb politikája eredményezte a ti szabadságtokat s a hálátlanság legaljasabb és legutálatosabb vétkét gyakorolja köztetek, ki azzal gyanúsítja a nemzetek legnemesebbikét és legvitézebbikét, mely most is bármely pillanatban kész vérét ontani, életét adni, ha őseinek hazája s hazájának szabadsága megtámadtatnék! De nem is hiszem, hogy lenne valaki köztetek, ki ezt hinné. Akkor mit mondana rólatok a késő utókor? A történelem komoly muzsája elszomrodnék, ha rólatok, kik a mi testvéreink vagytok, azt kellene írnia, hogy hálátlanak voltatok.

És most elmondom nektek, hogy mik legyenek legközelebbi teendőitek, ha azt akarjátok, hogy az alkotmányos szabad nemzet nevére méltók legyetek.

1. Ismerjétek — és fogadjátok el kiindulási pontul az Uniot, és így az 1848-ki pozsoni törvényeket. Ezen alapon igyekezzetek a legczélszerűbb vivmányokra. — S hogy ezt elérhessétek:

2-or. Szünjetez meg a megyékeni protestatiokkal — a megyei hatóságokat országgyűlésekkel confundálva, mert higyétek el, az europai alkotmányos országok minden e téreni botrányait összekutatva annyi absurdumot nem lehet-

ne előhahászni, mint a mennyit ezekbe a primitiv gondolkozással szerkesztett gyermekes iratokban láthatni. *)

3-or. Sürgessétek a megyéken a követ-választásokat s egész Erdély in corpore küldje követeit Pestre, akár tesszik a jó Schmerlingnek, akár nem. S vágyakozatok inkább Deák Ferenczekkel, Haynaldokkal, Eötvösökkel, Bartalokkal, Kazinczi Gáborokkal, Tisza Lászlókkal együtt táncskozni, mint sem a bécsi burokraták „souffleur“ kedéseit igénybe venni.

4-er. Ha ezeket megtettétek, ne dugjátok össze kezeiteket, hanem ugyancsak vitakozzatok s gyakoroljátok magatokat ezekkel az őszülni kezdő Zeyk Károlyokkal, Bethlen Jánosokkal, Horváth Istvánokkal, hidjétek el, van kikkel láncsát törni, s mikor ugyanazon törvényes alapon állotok, a vitakozás tanulságos és hasznos leszen. Erélyesen kell gyakorolni az alkotmányos élet jogait.

5-ör. A minden országos dologbani részvét mellett, ott vannak iskoláitok, vallásos ügyeitek, a nép nevelés, anyagi és szellemi irányu vidéki egyletek alakítása, városaitok gyarapítása s. b. s az ezek előmozdításával többet tesztek a tőletek oly méltán sokat váró nép iránt, mintha bár mennyi kereszt vagy czim ékesíti vezéreitek neveit.

6-or. Hidjétek inkább Missicsnek, Faurnak, Pap János és Zsigmondnak, Gozsdunak, Mánnak, Haynaldnak, Telekinek, Tiszának, mintsem azoknak, a kik titeket „cu hodie in trage“ lázitanak, bujtogatnak.

7-er. Legyetek őrei a törvénynek, fentartói a csend és békének, fentartói a személy és vagyon bátorságnak, hon-

---

*) Kávéházakban, vendéglőkben egy kis borocska mellett, sőt zuglapokban is lehet csevegni akár miféle bohoskodó utópiákról, de a várme-gyék s városok köztermeiben égrekiáltó bűn az úgy neveltségé tétele.

védei a hazának s testvérei minden népnek és osztálynak, kiket e föld szép egével betakar.

És ha ti még most is inkább hallgatnátok azok szavára, kik előttetek a politikai lehetlenségek szerencsétlen légvárait építgetik — nekünk most is kötelességünk titeket figyelmeztetni, hogy: l'enfer est pave des bous intentions, „hogy a czél, mely előttük lebeg s őket elvakítja, a bolygótűz; hogy az ut, melyen haladnak, tolvajösvény, hogy az elvek, miket ajkaikon hordoznak „beteges álmok“ és hogy előttetek egyetlen mód van, mely jóllétre vezet,— az 1848-ki törvények tere.

Még néhány nehézségeitekre fogok egy-két észrevételt tenni. Legfontosabbaknak kell lenni azoknak, melyeket a krassói főispán ő méltósága elő hozott, de ha ezek fontosak ezeket gr. Teleki Domokos hatalmas és igazságos czáfolatával annyira eloszlatta, hogy csak az nem nyughatik meg benne, ki el nem olvassa, vagy a ki nem is akarja olvasni, s mint a Galilei vádlója nem akar a meggyőző tükörbe pillantani. A mi pedig még megoldásra vár, vagy a ti megnyugtatóstokra szükséges és méltányos, legyenek meggyőződve, hogy az az országgyűlés s azon nemzet képviselői (a tiétekkel együtt) kik 48-ban kiváltásigaikról lemondva titeket szabad nemzetté tettek, bizonyosan nem fognak vonakodni, hogy a határörvidékek s ezredek ügye úgy rendeztessék, a mint akarjátok, s hogy a census meghatározásába s más előterjesztendő ügyetekbe minden jogos kívánat tekintetbe vétessék.

Nagyon meglepő volt előttem a mlgos főispán ur előterjesztésének 2-ik pontja, hogy t. i. a román nemzet nem vette magára az egyenlőség elvét. Ugyan kérem, méltóz-

tassék az erdélyi 48-iki törvények I. cikkelyének bevezető sorait elolvasni; nemde ott szóról szóra ez áll:

„Valamint a testvér Magyarhonban minden lakosok jog-egyenlősége kimondva és életbe lépve van, ugyanaz ugyanazon módon itt is a hazának minden lakossaira nézve nemzet, nyelv és vallás különbség nélkül örök és változhatlan elvül elismertetik, és az ezzel ellenkező eddigi törvények eltöröltetteknek nyivánittatnak.“ Bizon nem tudom, kit lehessen e szavak alatt érteni, ha nem az eddigi urbéreseket s nem különösen a román nemzetet, mely eddig kénytelen volt az alkotmány sánczain kívül élni. Még kevésbé fér agyamba a mlgos ur logikai rendszere tekintve előterjesztésének 8-ik pontját, hol így szól: nem ismerheti el az Uniót bevégzett ténynek (a r. nemzet t. i.), mert a pozsoni 48-ki VII. t. cz. 4-ik pontja s az erdélyi 48-ki I. t. cz. 2-ik §-sa értelmében a magyar ministerium s az erdélyi Uniobizottmány nem végezték el teendőiket; és mert az Uniót bevégzett ténynek a császári kormány sem ismeri el. Valóban mlgos főispán ur! ez mindkettő nekünk is nehézségünk, nekünk magyaroknak, s a törvény sem követel a román nemzettől többet, mint, hogy az Unio processusát eddig a pontig vallja magáénak, nem ügyelve arra, hogy az a méltóságod által oly mesterileg festett kétséges Ausztria mit mond; hogy pedig az Unio processussa tovább nem haladott, annak sem az a jó ministerium, sem az az ártatlan bizottmány nem oka, hanem oka az, a ki mlgod böles és igaz nyilatkozata szerint abban az időben a perduellio vétkét gyakorolta.

Még egyet mondok, mlgod az erdélyi ország- s következőleg megye-gyűlések román eredetű tagjait ősi válásuktól s nemzetiségektől elpártolt gyenge jellemeknek nevezi. Tökéletes igaztalan vád; tovább nem

vitatom, de idézem mlgod beszédének néhány sorral alábbi részét: „Erdélyben a nemesség fele román, kik nemességöket Rákocziak, Báthoriak, Boesikai s Bethlentől kapták. “ Talán mégis nem mind gyenge jelleműek??

Olvastam Tktes Baritz ur levelét, s minthogy ő is említi az Apr. Comp. Cons. 9-ik Titulusa I. Artikulussa féle régi törvények eltörlését, megemlitem egy igen tisztelt ismerösömnek tordamegyei volt alispán Ráczt tudor urnak, ugyan e megye egyik bizottmányi gyűlésén általam is hallott szavait, sőt elmondom az egész jelenetet. Szó volt az országgyűléshez intézendő feliratról, s a románok sürgeték e pont betételét; Zeyk Károly azt mondá: Uraim, nekem és senkinek ellenére nincs, de miután a törvény tiszta szavai szerint felesleges, álljanak el, ha lehet ez indítványtól. Erre Ráczt ur mosolyogva mondá: De, uraim, miután ez nekünk ugy szólva rögeszménk és senkinek sem árt, vegyék fel a pontok közé! Nem bánom! szólt Bethlen János s utánna mind — vegyük fel az országgyűlés elibe terjesztendő pontok közé. — S ha meg nyugtatására szolgál a Tktes urnak én is pártolom a nemes gróf véleményét.

De van Baricz ur levelének végén egy kitétel, a mit nem tudok érteni, hogy t. i. a román nemzet nem elégszik meg egyéni szabadsággal, neki egyetemes nemzeti szabadság kell, nemzeti individualitas. Midőn egy nemzet a városi és megyei gyűléseken a maga nyelvén szólhat, midőn e nyelven tanulhat, törvénykezhetik és perlekedhetik, midőn nevelési, vallási egyleti, egyesülhetési jogait gyakorolhatja, midőn sajtó törvényei, magán és köz jogai az ország többi lakosaival egyenlők: akkor vajjon mit akar még, ha nem akarja magát privilegiatussá patentiroztatni?

Ismerem még azon vádat, hogy a megye-gyűlésekbe az 1744-ki VI. Art. *) szerint némi nemesi jogokban részesített unitus papok nem hivattak meg. Erre csak azt mondom: Erdély minden időben és igen helyesen őrizkedett a Hierarchia minden nemétől, s ezt teszem hozzá, hogy a megyegyűlésekre nem szokás az embereket rendenkint meghívni, s 48 óta nem hallottam, hogy soha egy román papot is a szólástól eltiltottak volna, ha illő komolysággal szólott a tárgyhoz, s a ki nek ideje és érettsége van s önkéntes hajlamát követve jelenik meg a gyűléseken, hanem bizotmányi tag is — mint hallgatót, azt hiszem, bármely község és megye szívesen látja.

Zárszó.

Az ügy, melyhez szólottam komoly, s hogy azt sikerrel végezhessük be, mindnyájunk részéről jó akaratra és bizalomra van legtöbb szükség; ezt éreztem magamban s szeretném, ha olvasóimat is erről meggyőzhettem volna. Lehet, hogy fog találkozni, ki magát kellemetlenül érintve gondolja e sorokban, de győződjék meg, hogy én nem személyt sérteni, hanem ügyet tisztázni akartam, s ha valakinek önmagávali tépelődésre szolgáltattam okot, ez is egy eszköz kitüzött célomhoz.

És most még egyszer szólok hozzátok román testvérek, kik nem úgy gondoltok mint én, kik előtt azonban oly könnyű a választás, térjetelek le az eddig követett utról, melyen több pillanatnyi kéjt nyujt a hamis daemagog dicsősége, s melyen eddigelő közületek többen emelkedtek a népszerűség

*) Az eskü letételre (homagiumra) kötelesek előszámláltatván így szól: „sine discrimine Religionum etiam Sacrae Romanae Catholicae Ecclesiae Graeci Ritus vere Unitorum, cum et illi Catholici sint, reddimus hisce certos. . . . etc.).

bizonyos kétértelmű polczára — térjetelek le mondom s válaszszátok az igazi nagyság, a soha nem változó népszerűség, a valódi status-bölcsesség, az igaz hazafiság tartós jóllétre vezető utát, a hozott törvények rendithetlen tiszteletét! Ekkor találkozni fogunk együtt az igazság és szabadság templomában, s egymással a hazaszeretet oltára előtt fogva kezét, milliók egy hangu szívdobbanása s öszhangzó örömköltése fogja hirdetni a világnak, hogy: Nagy Magyarhon nemzetei egyesültek!

A haza fel fog virágozni, a népek — a szorgalmas béke és ernyedhetlen munkásság szárnyain a jóllét magosabb regioi felé fognak emelkedni, s elleneink meghunyaszkodva fognak körünkől eltűnni, mondván: „Ez országot — e népet többé nem zavarhatjuk, ők egymásra imertek, s egyesült hatalmuk oly erős, hogy azon a pokol kapui sem vehetnek diadalmat.“

Egy tisztelt honfitársunk mondá egykor, hogy az isteni gondviselés a válságos pillanatokban egy-egy világosító, békítő, elhatározó eszmét szokott az emberek közé küldeni, s azt megérteni és követni a bölcsesség feladata.

Tegyétek kezeiteket szivetekre s gondolkozatok mélyen, komolyan, s rá fogtok jönni az eszmére:

Egyesüljünk a törvények szent terén!

V.-Kamarás, 1861 Jul. 13-ik

DE BALLAGI GEZA

